

נושא	עמודים
תקציר	2
מבוא	
א. סקירת ספרות	3-6
1. נשים בחברה הערבית בישראל	
א) החברה הערבית : תרבות, מצב סוציו-אקונומי ומעמד האישה	3-5
1) מעמד האישה הערבייה בישראל	3-5
2) קונפליקטים ומתח בין בני זוג על רקע השכלה ותעסוקת נשים	5-6
ב) נשים ערביות והשכלה גבוהה	6-10
1) זכות נשים ערביות בישראל להשכלה ולתעסוקה	7-8
2) נתונים על השכלת נשים ערביות	8-10
3) סיבות ליציאת נשים ערביות ללימודים ולעבודה	10
ג) אתגרים בתעסוקת נשים ערביות	10-11
ד) המתח בין בני הזוג בסוגיית לימודים ועבודת האישה	11-12
ה) שיטת המחקר	13
ו) ממצאי מחקר	14
ז) דיון בממצאים	14-17
סיכום	18
ביבליוגרפיה	19-22
נספח : מדריך ראיון מס' 12	23

תקציר

השערה המחקר היא שהשכלה גבוהה מעודדת נשים ערביות ממעמד סוציו אקונומי נמוך לצאת לעבודה, אבל מעוררת קונפליקט משפחתי קשה.

כחלק ממחקר איכותני הועברו במהלך יוני 2021 שאלונים למדגם שכלל 13 נשים מהצפון ערביות ודרוזיות נשואות, בחלוקה לערים וכפרים. השיבו בתחילת יולי 10 נשים. השאלון הועבר במיילים ובווצאפס והוחזר במייל.

הממצאים מאששים את ההשערה. נמצא שהסיבה המרכזית שמניעה נשים ערביות לצאת ללימודים גבוהים היא כלכלית: 70% מהנשים אמרו שמצבם הכלכלי לפני הלימודים והעבודה היה לא טוב ועבור 60% הצורך לשפר את מצבן הכלכלי בעתיד היה הסיבה המרכזית לצאת ללימודים גבוהים. עוד נמצא ש-60% מהנשים הערביות סובלות ממתח במשפחה בגלל עבודתן מחוץ לבית ו-100% מהמרואיינות טענו שיש הכרח דחוף לפעול לשינוי עמוק בתודעה של החברה הערבית הפטרונית ושוביניסטית שמסרבת להשתנות.

מבוא

בעשורים האחרונים נוצרה סביבה שמעודדת נשים ערביות לצאת ללימודים גבוהים ולעבודה בעקבות שינויים גלובליים, "האביב הערבי" ומדיניות כלכלית-חברתית של ממשלת ישראל. עם זאת, נוצר פער בין מדיניות מאפשרת ומוטיבציה אישית גבוהה לבין החברה הערבית שאינה משתנה ומתנגדת לעבודת נשים. הסיבות להתנגדות הגברים הערבים לעבודת נשים רבות, אבל הפער, בין מציאות של עבודת האישה, לבין רצון הגבר יוצר מתח בחיי המשפחה ומאלץ את האישה להתמודד פעם אחת עם בעלה המתלונן ופעם שניה עם רגשי האשם שלה על הזנחת הבית.

החברה הערבית בישראל נמצאת במצב סוציו-אקונומי נמוך מסיבות פוליטיות, כלכליות וחברתיות, בין היתר משום שאחוז הנשים העובדות נמוך מאד והן אינן תורמות להכנסת המשפחה. נשים ערביות מעוניינות לצאת ללימודים כקרח קפיצה לעבודה מכניסה, מסיבות אישיות של מימוש עצמי ומסיבות כלכליות של שיפור עתידן אבל נתקלות בבעיה: התרבות הערבית השוביניסטית והפטרונית לא משתנה ומתנגדת ליציאתן מהבית. איך הנשים מתמודדות עם בעיה זאת? ומה מחיר היציאה ללימודים ולעבודה על חיי המשפחה?

שאלת המחקר שלי בעבודה היא: באיזו מידה משפיעים לימודים גבוהים ויציאה לעבודה של האישה על מערכת היחסים בבית? ההשערה: השכלה גבוהה מעודדת נשים ערביות ממעמד סוציו אקונומי נמוך לצאת לעבודה, אבל מעוררת קונפליקט משפחתי קשה.

בחרתי בנושא זה כי הוא קרוב אלי: אני ערבייה, שלומדת במוסד להשכלה גבוהה ואני מבקשת לחקור ולדעת מה מצפה לי כשאצא לעבודה מחוץ לבית בעלי.

שיטת המחקר

א. סקירת ספרות

1. נשים בחברה הערבית בישראל

א) החברה הערבית: תרבות, מצב סוציו-אקונומי ומעמד האישה

השינויים המערכתיים שעוברת החברה הערבית בתהליך ההתמודדות עם הגלובליזציה והמודרנה יוצרים סתירות ומעבירים את החברה הערבית בישראל בתהליך של התפרקות ומשבר ערכים: משלטון הסמכות המסורתית-דתי של החמולה לשלטון החוק החילוני-ליברלי, ממבנה חמולתי-מסורתי למשפחה גרעינית, משליטת הפטריארך בסמכויות תגמול וענישה לערעור סמכויות מוחלט של ראש החמולה, של הגבר ושל הגברים בשבט (ריבלין 2020).

האוכלוסייה הערבית בישראל ענייה יחסית: תחולת העוני לפי הכנסה כלכלית הגיעה בקרב הערבים ב 2012 ל 56.8% ממשקי הבית, 59.1% מהנפשות ו 66.5% מהילדים, בהשוואה ל 23% ממשקי הבית, 25% מהנפשות ו 29% מהילדים אצל יהודים (נוהאד, 2013).

1) מעמד האישה הערבייה בישראל

במדינת ישראל היהודית, הציונית והדמוקרטית החברה הערבית מהווה מיעוט לא שוויוני וומעמדן החברתי והלאומי של נשים ערביות נבדל מזה של נשים הנמנות עם מיעוטים אחרים בישראל ובעולם. בחברה הערבית, בעשורים האחרונים, מתקיימות מגמות מנוגדות להתמודדות עם המצב: האחת רדיקלית, קוראת למודרניזציה והובלת שינוי ממקום אינדיבידואלי. השנייה, שמרנית שקוראת לשמר את המסורת ולבסס את הזהות הערבית-פלסטינית הקולקטיבית. הניגודים האלה מורגשים בחייהן של נשים ערביות בישראל ובאים לידי ביטוי ביחסן לאיזון בין בית לעבודה (אלנאבולסי, 2013)

עזאזיה ואח' (2015) טוענים שלמעמד הנמוך מאד של האישה הערבייה ולהתנגדות השבטית ליציאתה ללימודים ולתעסוקה יש מספר הסברים. על פי ההסבר התרבותי, עמידה על ערך (ערך חברתי שקדם לאסלאם) "כבוד המשפחה" שמהווה מקור לפרשנות המשתנה לפי מאזן הכוחות. היות והגבר הוא בעל הכוח, הוא זה שמפרש את משמעות הכבוד שמתאימה לו והולמת את האינטרס שלו. ערך זה מהווה כלי לפיקוח חברתי ואמצעי לשלוט בהתנהגות המינית של האישה. איסורים רבים התרחבו בשם ערך זה כולל איסור מגע חברתי עם גבר זר, מחוץ למעגל הקרובים. עיסוק מחוץ לבית עבור אחדים בחברה הערבית נתפס כשלילי והן נשפוטות כמופקרות.

ההסבר הדתי מניח שהאסלאם קבע הלכות דתיות ומנהגים דתיים שרואים את האישה כנחותה מן הגבר וכמי שאינה ראויה להנהיג או היות בעמדת-מפתח בחברה ובפוליטיקה. אחרים טוענים שאין שום הוכחה שהשריעה מונעת מהאישה את הזכות הפוליטית לבחור או להיבחר, ואין למעשה תפקיד שנשים אינן יכולות למלא, החל מראש ממשלה דרך שופטת ובוודאי מורה.

את גישת ההסבר החברתי מציע הסוציולוג הפלסטיני הישאר שראבי, שטוען שבמאה השנים האחרונות לא השתנו ולא תוקנו תשתיות הסדר הפטריארכלי בחברה הערבית ולהיפך: הן הושרשו